

Per garsių moterų likimus apie Lietuvos modernėjimą

Lapkričio 14 dieną Kupiškio viešojoje bibliotekoje viešėjo Ingrida Jakubavičienė, istorikė, humanitarinių mokslų daktarė, istorinės Lietuvos Respublikos prezidentūros Kaune muziejininkė, kelių knygų autorė. Svarbiausia jos mokslinių tyrimų kryptis – prezidento Antano Smetonos ir jo artimiausios aplinkos biografiniai tyrimai, pirmos Lietuvos Respublikos (1918–1940 m.) politinis, visuomeninis ir kultūrinis gyvenimas.

Viešnių negausiai susirinkusiems renginio dalyviams pristatė Kupiškio viešosios bibliotekos direktoriaus pavaduotoja Skaitė Bakanienė.

I. Jakubavičienė papasakojo apie naują savo knygą „Dviese. Sofija Smetonienė ir Jadvyga Tūbelienė. Modernybės vėjai ir lietuvių inteligentija“.

Banguolė
ALEKNIENĖ-ANDRIJAUSKĖ

KAIP GIMĖ KNYGOS IDĖJA

Pokalbio pradžioje I. Jakubavičienė atkreipė dėmesį, kad nauja jos knyga nėra monografijos „Seserys Sofija Smetonienė ir Jadvyga Tūbelienė“ antras leidimas, o visiškai kita istorija. Ji išleista prieš metus ir pristatyta ne vienoje Lietuvos vietovėje. Knygos viršelyje išryškintos dvi Lietuvos politinio elito moterys – prezidentienė Sofija Smetonienė ir Ministro Pirmininko žmona Jadvyga Tūbelienė.

„Prieš aštuonerius metus išleista biografinė knyga apie seseris Sofiją ir Jadvygą Chodakauskaites Lietuvai pirmą kartą atvėrė akis, kas gi buvo tos moterys. Sovietiniais metais apie jas neadaug žinota ar sklėsta propaganda, norint pažeminti A. Smetonos autoritetą ir kartu ištrinti iš atminties, kas buvo svarbūs Lietuvos žmonės.“

Naujoje knygoje ne tik tęsiu šių seserų biografijas, bet ir rašau apie tą laikotarpį, kokie žmonės jas supo, koks buvo politinis ir visuomeninis gyvenimas.

Už šios knygos idėjos atsiradimą esu dėkinga Marijampolės Kazio Griniaus muziejui, kur prieš dvejus metus buvau pakviesta konferencijoje skaityti pranešimą apie lietuvių visuomenės modernėjimą. Šią temą sugalvojau tyrinėti per A. ir S. Smetonų šeimos prizmę. Rengdama pranešimą atskleidžiau tuos dalykus, į kuriuos anksčiau nebuvau įsigilijusi. Pranešimas pavyko. Tuomet ir pagalvojau, kad turiu naujos knygos idėją“, – kalbėjo I. Jakubavičienė apie knygos rašymo aplinkybes.

Autorė teigė, kad modernėjimo aspektai, paliesti šioje knygoje apie seseris Chodakauskaites, yra tarsi laikanti konstrukcija. Per jų biografiją pasakojama ir apie kitų Lietuvos žmonių, pirmiausia moterų, gyvenimą nuo XIX a. pab. iki XX a. vidurio. Išryškinti dalykai, per kuriuos atsiskleidžia lietuvių noras būti moderniems, perimti Vakarų Europos gyvenimo standartus,

Istorikė, humanitarinių mokslų daktarė Ingrida Jakubavičienė Kupiškio viešojoje bibliotekoje pristatė naują knygą apie seseris Sofiją ir Jadvygą Chodakauskaites, modernėjantį Lietuvos žmonių gyvenimą nuo XIX a. pab. iki XX a. vidurio.

įvairias mados tendencijas.

„Žingsnis po žingsnio eidama S. Smetonienės ir J. Tūbelienės gyvenimo keliu, žiūrėjau, kas čia yra modernaus. Kas jų gyvenime europietiška, nauja, kur jos elgiasi drąsiai. Būtent apie tai ši knyga“, – tvirtino jos autorė.

ŠEIMOS ĮTAKA

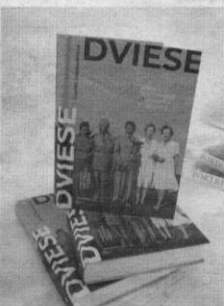
Kurgi yra tie modernizmo akcentai? I. Jakubavičienė sakė, kad viskas prasidėjo nuo garsių seserų tėvų šeimos. Antanas ir Joana Marija Chodakauskai visus savo vaikus auklėjo liberaliai. Susipažinę su lietuvių švietimais, Jonu Jablonskiu ir kitais, jie įsijungė į lietuviybės atgimimo bangą. Supratę, kad jie ne lenkai, bet lietuviai bajorai, kad jiems svarbu išmokyti lietuviškai.

J. Jablonskio paprašė pasiūlyti galesnį savo mokinį, kad atvažiuotų mokyti jų vaikų lietuvių kalbos.

Chodakauskų apsisprendimas, kad jie yra lietuviai, buvo labai modernus. Visoje Europoje XIX a. pab. vyko tautinis atgimimas, Europos žemėlapyje atsirado naujos valstybės. Jos kurtos būtent nacionaliniu pagrindu. Jei yra tauta, turinti savo kalbą, tai turi ir savo teritoriją.

Taip pat buvo modernus Chodakauskų požiūris į išsilavinimą.

XIX a. pab. aštriai keltas klausimas, kodėl išsilavinimas prieinamas tik vyrams, kodėl prouting merginų nepriima gimnazijos, kodėl tėvai į jas siunčia sūnus, o merginoms lieka tik mokymas namuose.

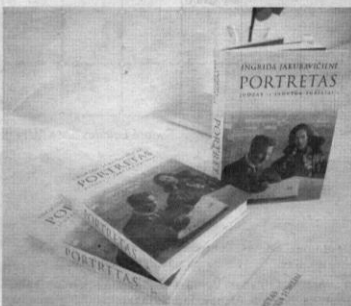
Chodakauskai savo kapitalą investavo į vaikų lavinimą, išsimokslinimą. Abi dukras jie išleido į gerą vardą turinčią Mintaujos mergaičių gimnaziją. Abu sūnius irgi baigė gimnaziją Mintaujoje ir universitetus.

Modernus Chodakauskų šeimos požiūris ir į vaikų vedybas. Jie nepriestaravo dukrai Sofijai, kad ji tekėtų už neturintų valstiečių sūnaus Antano Smetonos, su kuriuo susipažino, kai jis atvažiavo į tėvų dvarą mokyti lietuvių kalbos. Tada buvo baigęs Sankt Peterburgo universitete teisės studijas. Teisininko išsilavinimas tėvams buvo svarbiau už būsimo žento kilmes.

Iki tol dvarininkų šeimos išsižadėdavo savo dukrų, jeigu jos ištekėdavo už nekilmingo, ne jų luomo žmogaus. Tačiau Chodakauskai lauzė šias nuostatas. Jie liberaliai žiūrėjo ir į kitų savo vaikų vedybas.

Santuokos ne iš išskaičiavimo, bet iš meilės, iš dvasinio ryšio anuomet buvo dar vienas visuomenės modernėjimo ženklas. Knygoje yra ir kitų Sofijos bendramaužių merginų santuokų pavyzdžių. Vienoms labiau sekėsi su tėvais susitarti, kitoms daug sunkiau, kad jie palankiai priimtų nekilmingą jaunikį.

Chodakauskai patys tuokėsi iš meilės, tad tarp savo luomo aplinkos irgi – lyg baltos varnos. Jie antros eilės puseserė ir pusbroli. Tokios kilmingų žmonių santuokos buvo neretas dalykas. Šioms santuokoms reikėdavo gauti popiežiaus leidimą. Jį gauti nebuvo lengva. Bet meilė Chodakauskų atveju šią kliūtį įveikė.

Ingridos Jakubavičienės knygos. Autorės nuotraukos

MODERNIOS VALSTYBĖS LINK

Istorikė pasakojo, kad Smetonų šeima, gyvendama Vilniuje, aktyviai įsijungė į šio miesto lietuvių bendruomenės veiklą. Toks gyvenimo būdas irgi buvo labai šiuolaikiškas. Plito nuostatos, kad modernus žmogus turi pratintis mąstyti ne tik apie profesinius savo reikalus, karjerą, bet ir užsiimti visuomenei naudinga veikla. Lietuviai dar neturėjo savo valstybės. Tad puoselėti lietuviybę buvo svarbiausias tikslas. Skatinta mokytis lietuvių kalbos, mokyti jos savo vaikus, kurti lietuviškas šeimas, nes kaip kitaip padaugės lietuvių.

Smetonų šeima, jų namai tampa politinio ir tautinio veikimo centru.

I. Jakubavičienės nuomone, A. Smetona gal nebūtų tiek daug pasiekęs, jei ne Sofija, ne jos buvimas kartu, jos įsitraukimas į įvairius visuomeninius reikalus, į politiką. Iš niekam nežinomo teisininko jis tapo žinomu laikraščio redaktoriumi, įvairių visuomeninių organizacijų pirmininku.

1918 metais paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę, po metų A. Smetona tampa pirmu Lietuvos prezidentu. Tai irgi didelis visuomenės modernėjimo žingsnis.

Pasak I. Jakubavičienės, kuriantis Nepriklausomai Lietuvai diskutuota, kokia pasirinkti jos valdymo forma. Ar reikėtų turėti monarchiją su karaliumi priešakyje ar demokratine respublika. Galiausiai nutarta, kad Lietuva taps respublika, bus rinktas prezidentas. Visas pasaulis tuo metu žiūrėjo į Jungtines Amerikos Valstijas, pažangią valstybę, kurią valdė prezidentas.

A. Smetona Europoje buvo tik ketvirtas išrinktas prezidentas. Kaimynės Latvija ir Estija prezidentus išrinko daug vėliau.

„Taigi apsisprendė būti moderni prezidentinė respublika. Sofija Smetonienė tapo pirmąja ponija. Ji padėjo pamatus suvokimui, kas tai per pareigos. Ką daryti būnant prezidentiene, ją mokė Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai pagal tos šalies pavyzdį – kaip turi lydėti prezidentą, kaip apsiengti, kokia labdaringa ir panašia veikla užsiimti. Tačiau Lietuvos prezidentas ir jo žmona viešumoje visada buvo pasitempę, gražūs. Apie tai daugiau rasite skaitydami knygą“, – kalbėjo jos autorė.

MOKSLUI, VALSTYBEI IR ŠEIMAI

I. Jakubavičienė sakė, kad Jadvyga Tūbelienė ir panaši į seserį Sofiją, ir nuo jos skyrėsi. Apie Jadvygos asmenybę būtų galima ilgai pasakoti. Išsamiau apie šią moterį

ATMINTIES TERITORIJOS galima perskaityti kitoje knygoje.

„Jadvyga buvo talentinga, drašni, ambicinga mergina. Baigusi gimnaziją norėjo važiuoti į Sankt Peterburgą studijuoti dailės. Tėvai supeikė šį jos norą, nes iš meno būtų sunku pragyventi. Tada Jadvyga pasirinko istorijos studijas Sankt Peterburgo universitete. Savo žiniomis sužavėjo Rusijos profesorius. Tik baigusiai studijas jai leista dėstytojauti. Tai buvo labai retas moters įvertinimas. Ją charakterizuoja ir tai, kad apsisprendė dėstyti sunkų Prancūzijos revoliucijos laikotarpį.“

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui Jadvygai teko atidėti mokslininkės ambicijas. Ji įsijungė į darbą lietuvių pabėgėlių bendruomenės. Sankt Peterburge įkurtose lietuviškojo gimnazijoje dėstė lietuvių kalbą ir istoriją. Dirbo lietuviams leidžiamam laikraščiui redakcijoje. Pasireiškė kaip veikli lietuviė“, – pasakojo knygos autorė.

Anot jos, Jadvyga ištekėjo sulaukusi 27 metų. Tai buvo vėlyva santuoka. Antai jos sesuo Sofija tekėjo 19 metų. Taip nutiko ne dėl to, kad Jadvyga neturėjo gerbėjų. Jų nestigo. Tik vestuvėms nebuvo laiko. Karas, valstybės reikalai (A. Smetona ją buvo išsiuntęs dirbti į užsienį). Kai politiniai reikalai buvo sustyguoti, Jadvyga grįžo į Lietuvą ir 1920 metais ištekėjo už Juozo Tūbelio, po metų susilaukė vienintelės dukters Marijos. Dukra irgi buvo talentingas vaikas. Tapo dailininke ir rašytoja. Jos gyvenimas susiklostė labai sėkmingai. Apie tai daugiau skaitytojais ras knygoje.

UŽUOMINIS SKAITYTOJAMS

Skaitydami knygą „Dviese. Sofija Smetonienė ir Jadvyga Tūbelienė. Modernybės vėjai ir lietuvių inteligentija“ skaitytojais sužinos daug įdomių faktų, kaip pramogavo, kaip leido laisvalaikį, kur keliavo, kaip rengėsi, iš kur gaudavo madinų drabužių ne tik garsios seserys Chodakauskaitės, bet ir kiti praktė lietuviai. Moterys ypač nenorėjo savo aprangą atsilikti nuo Vakarų Europos. Tuo metu net siūlyta moterims nebeišlaidauti suknelėms, bet pasisidinti tautinius drabužius, kurie visada prilygtų iškilmingam drabužiui, ir būtų mažiau išlaidų. Ši mada buvo pradėjusi plisti ir prisidėjo prie lietuviybės stiprinimo.

Pasak I. Jakubavičienės, tarpukariu susiformavo požiūris, kad modernus žmogus supranta, kad ne tik darbas svarbiausia gyvenime, kad reikia tobulėti kažką maloniai veikiant. Pavyzdžiui, prezidentas A. Smetona su žmona Sofija mėgo jodinėti, laikė savo žirgyną.

Modernėjanti visuomenė norėjo pažinti Lietuvą, tad skatinta, kad suklestėtų Birštono, Palangos kurortai ir kitos lankytinos vietos.

Modernumo broužų atsirado pastatuose, interjeruose. Knygos autorė apžvelgia ir S. Smetonienės bei J. Tūbelienės gyvenimą toli nuo Lietuvos, modernioje Amerikoje. „Emigracijoje jos jautėsi kaip išrautas augalas, tarsi persodintas į netinkamą dirvą“, – teigė knygos autorė.